

Birthe Dalsgaard og Jytte Juul Jensen, "Kvindelige bryggeri-, tekstil- og beklædningsarbejdere", Serie om kvindeforskning nr. 3, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag 1979, 379 s.

Denne udgivelse placerer sig i forlængelse af de traditioner inden for kvindeforskning, som gennem de senere år har søgt at kortlægge kvinders arbejdsvilkår inden for specielle områder og brancher. (Det gælder for eksempel en del udgivelser inden for forlaget Modtrykks serie, kvindearbejde og kvindekamp). Forfatterne har ydet et solidt stykke arbejde til kortlægning af de materielle arbejdsbetingelser inden for 3 forskellige brancher. Bogen er afleveret som speciale ved Institut for Statskundskab.

Hovedvægten i bogen ligger på analyserne af de 3 brancher, og i et indledende kapitel ridses rammerne for analyserne op. Som baggrund for de efterfølgende analyser diskuteres 2 forskningstraditioner 1) tendenser inden for den nyere kvindeforskning og 2) den marxistiske realanalyseproblematik. Ad 1 diskuteres tendenser og opfattelser i arbejds- og levevilkårsanalyser af kvindernes situation. Der peges på det uheldige i at fokusere udelukkende på kvindernes elendighed, og i stedet få de modsætningsfyldte elementer i kvindernes situation frem, samt at lægge vægt på kvindernes kamperfaringer. Ad 2 behandles 2 modstående traditioner inden for den marxistiske realanalysetradition, nemlig den kapitallogiske tradition og klassekampssynspunktet. Den første kritiseres for udelukkende at se på kapitalens almene lovmæssigheder, medens den overser arbejderklassens rolle. Den anden kritiseres for at overbetone klassekampen som historiens motor. Metodisk placerer de foreliggende analyser sig et sted mellem disse to poler, forstået således, at de tager udgangspunkt i det levende arbejde, dvs. kvinderne. Deres løn- og arbejdsforhold behandles ud fra såvel de materielle betingelser, som de faglige strategier. I denne forbindelse lægges vægt på at begrunde og analysere splittelsen mellem kønnene inden for brancherne. Forfatternes præcise gennemgang og diskussion af de forskellige forskningstraditioner udgør på en gang en rimelig metodisk begrundelse for brancheanalyserne og fungerer på den anden side som en udmærket opsummering af de senere års diskussioner.

De 3 brancher, som behandles i analyserne er bryggerierne og tekstil- og beklædningsindustrien (de to sidste behandles samlet). Udvalgelsen og sammenstillingen af netop disse 3 brancher giver analysen nogle særdeles spændende dimensioner. Hvad angår størrelse som kvindearbejdsområde, geografisk placering, kapital sammensætning og konkurrencesituation repræsenterer de nemlig yderpoler. Disse forhold sætter vidt forskellige betingelser for de kvindelige arbejdere, som er oplagt at behandle ud fra sammenligninger af de forskellige brancher.

Birthe Dalsgaard og Jytte Juul Jensen, "Kvindelige bryggeri-, tekstil- og beklædningsarbejdere", Serie om kvindeforskning nr. 3, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag 1979, 379 s.

Denne udgivelse placerer sig i forlængelse af de traditioner inden for kvindeforskning, som gennem de senere år har søgt at kortlægge kvinders arbejdsvilkår inden for specielle områder og brancher. (Det gælder for eksempel en del udgivelser inden for forlaget Modtrykks serie, kvindearbejde og kvindekamp). Forfatterne har ydet et solidt stykke arbejde til kortlægning af de materielle arbejdsbetingelser inden for 3 forskellige brancher. Bogen er afleveret som speciale ved Institut for Statskundskab.

Hovedvægten i bogen ligger på analyserne af de 3 brancher, og i et indledende kapitel ridses rammerne for analyserne op. Som baggrund for de efterfølgende analyser diskuteres 2 forskningstraditioner 1) tendenser inden for den nyere kvindeforskning og 2) den marxistiske realanalyseproblematik. Ad 1 diskuteres tendenser og opfattelser i arbejds- og levevilkårsanalyser af kvindernes situation. Der peges på det uheldige i at fokusere udelukkende på kvindernes elendighed, og i stedet få de modsætningsfyldte elementer i kvindernes situation frem, samt at lægge vægt på kvindernes kamperfaringer. Ad 2 behandles 2 modstående traditioner inden for den marxistiske realanalysetradition, nemlig den kapitallogiske tradition og klassekampssynspunktet. Den første kritiseres for udelukkende at se på kapitalens almene lovmæssigheder, medens den overser arbejderklassens rolle. Den anden kritiseres for at overbetone klassekampen som historiens motor. Metodisk placerer de foreliggende analyser sig et sted mellem disse to poler, forstået således, at de tager udgangspunkt i det levende arbejde, dvs. kvinderne. Deres løn- og arbejdsforhold behandles ud fra såvel de materielle betingelser, som de faglige strategier. I denne forbindelse lægges vægt på at begrunde og analysere splittelsen mellem kønnene inden for brancherne. Forfatternes præcise gennemgang og diskussion af de forskellige forskningstraditioner udgør på en gang en rimelig metodisk begrundelse for brancheanalyserne og fungerer på den anden side som en udmærket opsummering af de senere års diskussioner.

De 3 brancher, som behandles i analyserne er bryggerierne og tekstil- og beklædningsindustrien (de to sidste behandles samlet). Udvalgelsen og sammenstillingen af netop disse 3 brancher giver analysen nogle særdeles spændende dimensioner. Hvad angår størrelse som kvindearbejdsområde, geografisk placering, kapital sammensætning og konkurrencesituation repræsenterer de nemlig yderpoler. Disse forhold sætter vidt forskellige betingelser for de kvindelige arbejdere, som er oplagt at behandle ud fra sammenligninger af de forskellige brancher.

I relation til alle 3 brancher gennemgås kapitaludvikling, stofligt og værdimæssigt, der foretages en periodisering af udviklingen fra 50'erne og frem til og med den aktuelle krise. Beskæftigelsesudvikling, lønforhold og arbejdsmiljø gennemgås og de forskellige forbunds politik diskuteres.

Bryggerierne er et relativt lille kvindeområde, som beskæftiger 2½ pct. af de kvindelige industriarbejdere. Det er en udpræget centerindustri med langt den største del af produktionen placeret i hovedstaden. Der er tale om en meget koncentreret og centraliseret branche, hvor en meget stor koncern, De forenede Bryggerier, næsten har monopolstilling. Branchen er meget kapitalintensiv og har udvikler sig mod større og større grad af automatisering. Den har en meget stor eksportandel, men har i stigende grad forlagt dele af produktionen til udlandet. Den har klaret sig rimeligt godt under krisen, men beskæftigelsesudsigterne er især for de kvindelige arbejdere noget dystre, fordi kvinderne traditionelt har varetaget de mest manuelt betonede funktioner, som nu overgår til maskinerne. Mændene har traditionelt varetaget overvågning af maskinerne. I forbindelse med automatisering består der derfor en vis splittelse mellem kønnene i relation til beskæftigelsen. De mandlige og kvindelige bryggeriarbejdere er organiseret i samme forbund, men i hver deres afdeling, og kvinderne har fået accepteret en aftale om kønskvotering, i beskæftigelsen. De er i højere grad begyndt at stille krav til forhold uden for arbejdssituationen, fordi kvindernes ansvar i familien gør, at de kan have svært ved at forene krav fra arbejds- og familiesituation på én gang. Både de kvindelige og mandlige bryggeriarbejdere har stået relativt stærkt i forhold til de øvrige industriarbejdere, og har således en løn, der ligger over industriens samlede gennemsnit. På lang sigt vil der sandsynligvis ikke være tale om et overlevelsedygtigt kvindearbejdsområde af større format, idet automatiseringen og den høje kapitalsammensætning gør, at der ikke specielt er behov for kvinder inden for branchen. Den høje kapitalsammensætning gør, at der ikke specielt er behov for lavtlønnede, de jobs der bliver tilbage har traditionelt været mandejobs. Endelig er kvindernes høje sygefravær (som overalt i industrien) en faktor som kan gøre, at mænd foretrakkes.

Tekstil- og beklædning er et stort kvindeområde, der beskæftiger 1/4 af industriens kvinder. Det er udkantsindustrier, som især er beliggende i Vest- og Nordjylland. Det er relative arbejdskraftintensive brancher (bort set fra dele af tekstilindustrien, men netop disse dele er ikke specielt kvindedominerede), der er mange små virksomheder, for hvem lønnens højde betyder meget. Brancherne har både tidligere og i forbindelse med den nuværende krise svært ved at klare sig. De skal konkurrere med lavtlønsproduktion fra udlandet og med statsstøttede produktioner i de øvrige vesteuropæiske lande. De har overlevet ved at pro-

ducere kvalitetsvarer frem for stabelvarer, men det er væsentligt, at der er tale om virksomheder, som hurtigt kan omstille sig til moden, som ofte skifter. Tøj er imidlertid et konsumgode, som rammes hårdt under kriser, og arbejdsløsheden er af samme grund meget høj inden for begge brancher. Fagforeningerne har anlagt en classesamarbejdslinje over for deres modpart på arbejdsmarkedet, de har for eksempel i kampen for at sikre beskæftigelsen støttet kampagner om at købe dansk. Begge brancher er udpræget lavtlønsområder, hvor akkordarbejde er vidt udbredt. Det høje tempo medfører imidlertid hurtig nedslidning og en lang række sygdomssymptomer hos kvinderne. På den anden side holder man mange steder fast ved akkordarbejdet for at sikre en rimelig indtjening. Arbejdskraften står imidlertid traditionelt svagt i kampsituationer, fordi branchen er så konkurrence udsat, og fordi det ofte er umuligt at finde andet arbejde i udkantsområderne. Kvinder og mænd er organiseret samlet, tidligere i ét forbund for tekstil og ét for beklædning, nu i et stort forbund. som kvindearbejdsområde er der sandsynligvis tale om et overlevelsesdygtigt område, idet branchen ved sin satsning på kvalitetsvarer kun i begrænset omfang kan automatisere.

Samlet er der altså tale om 3 brancher, hvis forhold er vidt forskellige. Forskellene opridses og diskuteres i et afsluttende kapitel. Hvis man skal komme med kritik er det, at dette er noget kortfattet og at intentionerne med sammenstillingerne går noget tabt. For eksempel kunne man efterlyse en mere dybtgående analyse af betydningen af den forskellige organisationsstruktur (mænd og kvinder adskilt/mænd og kvinder samlet i ét forbund), ligesom de forskellige arbejdsbetingelser i center og periferi kunne uddybes; på den anden side sker der en del sammenligneligheder undervejs i gennemgangen af brancherne.

Et andet problem er, at brancheanalyserne og gennemgangen af arbejdsforholdene ikke kobles sammen med tilsvarende analyser af kvindernes familiesituation, til analyser af deres samlede livssituation. Det fremgår jo tydeligt, at de to sider af kvindens liv er nøje forbundne. Det er imidlertid et forhold, som man ikke kan dadle de foreliggende analyser for, idet problemet er, at det ikke kan lade sig gøre med det foreliggende materiale. Oplysninger om familiesituationen findes som regel kun på et helt generelt plan og ikke relateret til arbejdssituationen.

Samlet er der tale om meget grundige analyser af de enkelte brancher, som dels er spændende i forhold til de enkelte brancher, men som også er værdifulde som bud på, hvorledes brancheanalyser kan gennemføres.

Anette Borchorst